

cesu, jednak o schopnost využití vědeckých poznatků v tvůrčím rozvíjení vědy a techniky. Růst vzdělání je rozporný proces. Ne vždy odpovídá rozvoji technických prostředků v určitém závodě či průmyslovém odvětví a ne vždy také naopak stupeň technického rozvoje umožňuje uplatnění kvalifikace a úrovně poznání. Autor ukazuje, jak nesoulad mezi objektivním procesem rychlého růstu vzdělání a nedostatečnou technickou úrovní často nepříznivě působí na rozvoj osobnosti. Dále se zabývá hnutím racionalizátorů a novátorů, jež je přechodem k široké vědeckotechnické tvorbě. Tato tvorba nesporně podstatným způsobem formuje nové typy osobností.

V poslední, páté kapitole věnuje autor pozornost práci a duchovnímu rozvoji osobnosti. I zde rozlišuje různé roviny vědomí: běžné a vědecké. Prvé odráží skutečnost povrchnější, spíše jevové; druhé odráží podstatné souvislosti předmětů a jevů skutečnosti, zobrazuje realitu jako určitý celek, jako stále se rozvíjející přírodně historický proces. Vedle toho rozlišuje vědomí individuální a společenské. Ve vědomí každé osobnosti se tyto roviny a stránky stále proplétají. Je úkolem výchovy a propagandy, aby individuální a běžné vědomí bylo stále obohacováno a rozvíjeno vědomím společenským a vědeckým. Přitom důkladné poznávání struktury společenského a individuálního vědomí je nezbytným metodologickým předpokladem zkoumání a formování lidských osobností.

V dalších částech své práce se T. M. Dautov podrobněji zamýšlí nad empirickou výrobní zkušeností a jejím místem v pracovní činnosti a posléze nad formováním elementů vědeckého vědomí osobnosti v pracovním procesu.

Dautovova monografie věnovaná problematice osobnosti, — ač mnohé otázky jenom nadhazuje a neřeší — je nesporně pozoruhodným příspěvkem k rozvíjení marxistické sociologie.

Eliška Freiová

Magdalena Jasińska: *Młodociane prostytutki* (Mladé prostitutky)

Archivum Kryminologii. Warszawa 1960. Díl II, s. 145—250.

Prostituce v socialistických zemích naprosto není problémem, kterým by nebylo třeba se zabývat. Naopak, případy tohoto druhu existují i u nás a právě proto, že se týkají zejména mladých žen a že jde o jev, který silně kontrastuje s lidskou stránkou socialistické skutečnosti, musí se stát předmětem našeho zájmu, a tedy i objektem cílevědomé prevence. V ČSSR je ročně postihováno pro trestný čin příživnictví, jehož značnou část představuje právě prostituce, mnoho osob. V r. 1967 projednaly soudy 2906 těchto případů, v r. 1968 1631, v r. 1969 2161 a v r. 1970 dokonce 3129 případů. Uvedené údaje ilustrují samozřejmě pouze část faktické kriminality tohoto druhu. Likvidovat úspěšně prostituci nelze zdaleka jen trestně právními prostředky či prostřednictvím morálního pranýře. Konečné vyřešení prostituce je podmíněno poznáním

zákonitostí, které v ní vyúsťují, a hlavně pak výraznějšími změnami v životě společnosti a dokonalejší výchovou lidí. Poznat síly působící na vznik prostituce lze jen hlubokou analýzou, jak ji provedla např. v Polsku dr. Magdalena Jasińska. Protože její práce je ukázkou správného metodického přístupu ke zkoumání tohoto aktuálního sociopatologického jevu a protože i údaje, které zjistila, jsou velmi pozoruhodné, je jistě vhodné se s její prací seznámit.

Jasińska podrobila šetření 100 dívek a mladých žen z Varšavy ve věku do 25 let. Z celkového množství nejdříve eliminovala 18 žen, které neprovozovaly *prostituci „sensu stricto“*, tedy jako zaměstnání, jež by bylo jediným zdrojem jejich obživy. Zbývajících 82 žen bylo rozděleno do těchto věkových skupin: 6 ve stáří od 15 do 17 let, 20 osmnáctiletých, 14 devatenáctiletých, 22 ve stáří od 20 do 21 let a 20 ve skupině od 22 do 25 let. U většiny vyšetřovaných bylo zjištěno, že svou činnost prováděly téměř stereotypně, tedy vždy na určitém místě a v tutéž dobu. Z hlediska forem prostituce je bylo možno rozdělit do dvou základních skupin:

- 1) prostitutky „kavárenské“ („*lokalowe*“),
- 2) prostitutky „pouliční“ („*uliczne*“).

Toto dělení odpovídá v podstatě předválečnému dělení prostitutek na „*kloboukové*“ („*kapelusowe*“) a „*šátkové*“ („*chustkowe*“).

Podrobnější analýzou jednotlivých případů bylo však možno dospět k přesnější charakteristice prováděné prostituce, a tudíž k rozlišení těchto *podskupin mezi delikventkami*:

- 1) „*gardové*“ prostitutky („*gwardzistki*“) — tj. starší zkušenější prostitutky, provádějící tuto činnost již delší dobu,
- 2) „*rosničky*“ („*rosowki*“) — většinou starší ženy, které jsou přes den doma a vycházejí do ulic až pozdě večer (za rosy),
- 3) „*racci*“ („*mewki*“) — hledající kontakty s muži v okolí přístavu,
- 4) „*nádražní*“ prostitutky („*dworcowe*“) — navazující známosti na nádraží a v jeho blízkém okolí,
- 5) „*hotelové*“ prostitutky („*hotelowe*“) — nabízející se k souloži v hotelích,
- 6) „*plážové*“ prostitutky („*ksintowki*“) — obcující s partnery na plážích, v lesích apod.,
- 7) „*nejnižší vrstva prostitutek*“ („*gruzinki*“) — od slova zřícenina, chodící s partnery do starých domů, sklepů atd.

Je pochopitelné, že mezi uvedenými typy, předurčenými vnější fyziognomií, stupněm intelektu a kulturní úrovní, jsou značné rozdíly. Např. prostitutka „nádražní“ uvedla při vyšetřování: „Někdy mám takový hlad, že jdu s mužem i za chléb.“ Naproti tomu „hotelová“ prostitutka, elegantně oblečená, se samozřejmou důstojností prohlásila: „Sto zlotých berou možná jiné, ale já beru víc.“ Průměrný výdělek prostitutek z nejnižší skupiny činil 15-20 zlotých (a někdy pouze oběerstvení), ve skupině „pouličních“ prostitutek kolem 50 zlotých a více a v kategorii „kavárenských“ prostitutek činil výdělek až několik

set zlatých za jediný večer. Např. jedna taková žena si přišla za dva týdny na sedm tisíc zlatých.

Jak působilo prostředí na sledované respondentky?

Příznačným faktorem byla zanedbaná péče v době jejich dětství. Dívky často střídaly prostředí a pokud zůstávaly doma, byly v péči jen jednoho z rodičů. 84 % zkoumaných dívek nebylo vychováno v celé rodině. Mnohé byly úplnými sirotky a byly vychovávány cizími lidmi. Ze 100 dívek bylo 15 sirotek, 45 polosírotek (hlavně bez otců), 25 dívek bylo nemanželských a bylo vychováno jen matkami. 30 % dívek prožilo doma rodinný rozvrat. Šlo většinou o případy, kdy otec opustil rodinu. V této situaci se většinou ocitly již v předškolním věku. A tak je pochopitelné, že většina dívek se již před 14 rokem vymkla výchovnému vlivu.

Pokud šlo o *sociální prostředí*, z něhož delikventky pocházely, převládaly rodiny dělnické (51 %). Další třídy a společenské vrstvy se podílely takto: rolnické rodiny 9 %, rodiny příslušníků inteligence 5 %, rodiče ze skupiny, deklasovaných vrstev 12 % (rodiče páchající trestnou činností, žijící na výrazně nízké kulturní úrovni apod.).

O výchovné úrovni svědčí dále poznatek, že 72 % rodičů vyšetřovaných dívek a žen byli buď analfabeti nebo osoby bez ukončeného vzdělání.

Z hlediska *životní úrovně* šlo vesměs o rodiny středně či špatně materiálně situované.

Vážným faktorem ovlivňujícím nestabilitu výchovných vlivů byly změny výchovného prostředí: např. 42 % dívek změnilo své prostředí 2–3×, 26 % 4–5× a 15 % dokonce 6–10×! Často pak při rozhovoru říkaly: „Nikdy jsme neměly domov.“

Nejméně střídaly výchovná prostředí prostitutky „kavárenské“, nejvíce dívky z nejnižší kategorie („gruzinky“), jež pocházely většinou z nejhudších rodin a často právě z vesnice. Mezi těmito „gruzinkami“ bylo zjištěno nejvíce sirotek, vychovávaných u cizích lidí, v dětských domovech, popřípadě u strýců a tet.

Jednou z nejčastěji zjišťovaných souvislostí mezi úrovní výchovy a jejím výsledkem byl *alkoholismus rodičů*. Bylo zjištěno, že dvě třetiny dívek se doma setkávaly s alkoholismem v různé formě, každá čtvrtá dívka pak žila v rodině, kde se alkoholismu oddávali oba rodiče.

Dalšími faktory, kterými byly dívky v době dětství a dospívání ovlivňovány, byly *nevěra rodičů*, *nenávist některého z rodičů vůči dceři* a *lhostejnost* k ní, *vychovatelská neschopnost*, projevující se buď přílišnou přísností, nebo přílišnou benevolencí.

Bylo zjištěno, že jedna pětina dívek byla vychovávána *brutálním způsobem*, jedna třetina naopak v *nekontrolovaném, uvolněném a velmi svobodném prostředí*. Obě tyto extrémní jsou pochopitelné z pedagogicko-vychovatelského hlediska nežádoucí a také ve sledovaných případech vedly k brzkému ignorování rodičovské autority.

Celková *péče rodičů* byla většinou malá a tak tři čtvrtiny dívek vyrůstaly již od dětství na ulici (procento zaměstnaných matek činilo 72 %). Na rozvoj nežádoucích sklonů působily dále příklady *nezřízeného sexuálního života rodičů a sourozenců*. Často se stávalo, že starší sestra vedla lehčí život a měnila své partnery nebo že se otec stýkal s milenkami, popřípadě matka si po smrti manžela či po rozvodu vodila domů muže.

Téměř polovina dívek měla dva i více sourozenců, přičemž bylo zjištěno, že 60 sourozenců vedlo prokazatelně amorální život (13 % sester vyšetřovaných prostitutek provádělo prostituci či vedlo život blízký prostituci).

Jak probíhal proces vykojení před prováděním vlastní prostituce?

Většina dívek prožívala své dětství v době války či krátce po ní, tedy nejčastěji za situace, která jim *znemožňovala včasnou školní docházku*. Jejich nástup do školy se zpozdil, do školy začaly chodit v devíti a deseti letech a někdy i později, takže se pak těžko přizpůsobovaly disciplíně a pravidelnému plnění povinností. To vedlo k tomu, že 51 % dívek nedosáhlo plného základního vzdělání (a jen 3 % zkoumaných mělo maturitu). Například ve skupině „gruzinek“ 52 % dívek absolvovalo jen 4 třídy základního vzdělání.

Také poznatky o *chování děvčat v době jejich školní docházky* svědčí o vážných výchovných nedostatcích: údaje byly zjištěny jen u 74 dívek a z nich 60 % bylo jednoznačně charakterizováno jako *jedinci „obtěžně vychovatelní“*; jedna třetina z nich působila učitelům starosti už v nižších třídách, dvě třetiny pak v době dospívání (od 13 do 16 let).

Informace byly získávány také od matek, které si velmi často stěžovaly, že jejich dcery byly neposlušné, netrpělivé, nervózní a nevyrovnané, výbušné a agresivní, jindy zase apatické a téměř ve všech případech líné.

Psychologická vyšetření ukázala, že *jen jedna pětina prostitutek dosahovala normální mentální úrovně*. U 20 % zbývajících počtu byla konstatována debilita.

Počátek zjevného vykojení nastal nejčastěji v době dospívání. Strach z trestu, napjaté vztahy mezi dítětem a rodiči, vzpoura proti nelaskavému prostředí, přesvědčení, že si beztrestně mohou dělat, co uznají za vhodné, vliv kamarádů — to vše byly okolnosti, které byly v pozadí *dvoudenních až třídních „exkurzí“* 10–13letých dívek z domova (později dobu útěku z domova prodlužovaly až na tři týdny).

Shoda zájmů a stejný úдел je vhnán do náruče chuligánských part, kde se pak chtěly vyrovnat ostatní a vedly „skupinový sexuální život“, požívaly alkohol a utvrzovaly se v uvolněné morálce (účast v chuligánských skupinách byla zjištěna u 31 % dívek, ve skupinách chuligánsko-zlodějských u 12 % dívek a ve skupinách, jejichž trvalým střediskem byla hospoda, u 27 % dívek).

S celkovou uvolněností souvisely rovněž skutečnosti, jako *slabá pracovní morálka*, a

časté změny zaměstnání, lhostejnost k plnění povinností apod. 45 % dívek začalo pracovat až v 16–17 letech, mnohé (celkem 12 %) až v 18–19 letech. Nechuť pracovat je pak převládala k prostituci.

Zajímavé jsou dále údaje o stáří, v němž budoucí prostitutky začaly se sexuální životem. Je to patrné z tabulky 1.¹

Je celkem pochopitelné, že provozování prostituce jako formy získávání hmotného prospěchu je spojeno s páchaním další trestné činnosti, a to majetkové delikvence. Šetřením bylo zjištěno, že značná část prostitutek měla na svém kontě četné krádeže. Více než polovina dívek (53 %) začala s krádežemi již před započatím prostituce (13 dívek kradlo doma,

Tabulka 1

Počátek sexuálního života	Počet dívek v jednotlivých kategoriích									
	U		G		L		W		Celkem	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
10–11 let	1	4	—	—	—	—	2	12	3	3
12–13 let	1	4	2	12	—	—	3	18	6	6
14–15 let	11	38	3	18	12	35	9	52	35	37
16–17 let	15	54	9	52	16	47	3	18	43	45
18–19 let	—	—	2	12	5	15	—	—	7	7
20 a více let	—	—	1	6	1	3	—	—	2	2
Celkem	28	100	17	100	34	100	17	100	96	100
Neúplné informace	1		—		2		1		4	

Vysvětlivky: U — „pouliční prostitutky“

G — „gruzinky“

L — „kavárenské“

W — nejsou ještě prostitutkami ve vlastním slova smyslu, avšak žijí již lehkým životem, blízkým prostituci

Zjišťování okolností, za nichž došlo k počátkům sexuálního života, bylo velmi obtížné, a to i proto, že správnost výpovědí se ztížila ověřit. Vyslychané ženy většinou uváděly, že se tak dalo dobrovolně (jen 15 dívek ze 100 bylo k souloži určitým způsobem *přinuceno*) a pod vlivem alkoholu, partnery byli převážně hoši, k nimž je poutal citový vztah. Teprve když byli těmito hochy opuštěni a zklamáni, navazovaly další důvěrné známosti, a to především v hospodách, kde se seznamovaly se staršími zkušenějšími ženami. Postupně si přitom uvědomovaly, že zatímco v zaměstnání si vydělají 700–800 zlotých měsíčně, prostituci mohou za jediný večer získat 200, 300 nebo až 500 zlotých.

Dalším činitelem byl špatný vliv jiných odsouzených prostitutek, s nimiž si odpykávaly trest odnětí svobody a k nimž se po výkonu trestu připojily. Stávalo se však také, že po opuštění vězení neměly kde bydlet, což rovněž působilo na jejich nežádoucí vývoj. Ve 13 % případů byly dívky svedeny k prostituci kuplířkami.

Počátek provozování prostituce u sledované skupiny žen je patrný z tabulky 2.²

Vyšetřované prostitutky byly většinou bez domova (33 %), 32 % bydlelo u cizích lidí, 5 % s „kamarádem“ a jen 30 % žilo s rodiči.

6 děvčat se dopustilo menších krádeží ve škole či doma a 34 dívek mimo domov a školu). V době provádění prostituce se však

Tabulka 2

Věk, kdy dívky začaly provozovat prostituci	Počet dívek
13	1
14	1
15	2
16	30
17	30
18	14
19	10
20	6
21	2
22	—
23	1
24	1
25	2
Celkem	100

¹ Jasińska, M.: *Młodociane prostytutki*. Warszawa 1960, díl. II, s. 211.

² Tamtéž, s. 218.

tyto ženy dopouštěly i jiných deliktů, jako nejčastěji verbálních deliktů proti státu, dále pak v menším rozsahu až těžkého ublížení na zdraví, v jednom případě se obviněná dokonce dopustila pokusu vraždy. Z 82 prostitutek bylo odsouzeno k trestu odnětí svobody 66 (z toho 24 jednou až dvakrát, 26 třikrát až pětkrát, 14 žen šestkrát až desetkrát a 2 jedenáctkrát i vícekrát). Převažovaly tresty od jednoho do tří let.

Délka prováděné prostitutky byla u jednotlivých vyšetřovaných žen různá:

9 žen provádělo tuto činnost 1–2 roky, 31 žen 3–4 roky, 28 žen 5–6 let a 32 žen 7 i více let. Sňatek uzavřelo jen 28 vyšetřovaných žen (tj. 34 %), přičemž jen 13 z tohoto počtu úplně zanechalo dosavadního způsobu života. 10 žen se rozvedlo. Polovina byla alespoň jednou v jiném stavu, 25 jich mělo děti (většinou jen jedno). Podle udání dotazovaných byl v 9 případech otcem manžel, v 8 případech „přítel“ a v dalších 8 případech náhodný partner. Polovina těchto matek se o své děti vůbec nestarala ani nezajímala (děti byly umístěny u známých, v domovech a u příbuzných).

Závěr

I když jsou poměry u nás samozřejmě odlišné, než je tomu v Polsku, přesto je poučné si všimnout skutečností, jež rozbor přinesl. Má to význam také pro zaměření naší prevence a především pak pro účinný zásah tam, kde se objevují vážné nedostatky v rodinném prostředí nebo kde chování mládeže signalizuje počínající odklon od norem občanského

soužití. Výzkum potvrdil, jak významnou roli hraje *sféra rodinné výchovy*. K prostituci totiž nejčastěji docházelo tam, kde objem pozitivních výchovných vlivů byl v důsledku nízké kulturnosti rodičů, jejich nezájmu a rozbitého manželství minimální, kde dívky pociťovaly materiální nouzi, resp. viděly kolem sebe negativní vzory starších příbuzných. Je tedy třeba zaměřit pozornost společnosti přednostně na takto destruované rodiny.

K prostituci se pak za těchto okolností snáze dostávají dívky s *nižší mentální úrovní*, zvláště ty, u nichž byla zjištěna slabomyslnost, slabý školní prospěch atd. Psychiatrický a psychologicko-pedagogický aspekt je tudíž rovněž jedním z vodítek preventivní činnosti na tomto poli.

Příznačným rysem žen provozujících prostituci byla skutečnost, že jim velmi často chyběla pevnější *citová pouta* k nejbližším rodinným příslušníkům, *smysl pro pracovní povinnost* a v době školní docházky *kladný poměr ke škole*.

Komplex těchto faktorů je příznivou půdou pro lehkomyšlný, bezpracný způsob života. Ze záporných činitelů je to pak dále příklad starších, „zkušenějších“ prostitutek, jež by proto bylo třeba podrobit mnohem přísnější *kontrole*, zejména z hlediska jejich pracovního zapojení a pokud možno i z hlediska jejich zájmů a pohybu ve volném čase.

Lze mítit důvodně zato, že včasná a promyšlená intervence ze strany společnosti může zamezit nejednomu bolestnému a pro socialistického člověka zcela nedůstojnému osudu.

Karel Vitek